

Kler parafialny

Część trzecia

Duchowni

Najwcześniejsze z zachowanych imion osób duchownych parafii w Rybołach pochodzą z początku XVII wieku. W *Pomjaniku* supraskiego monasteru zanotowane zostały imiona osób, za których zdrowie i pomyślność mieli modlić się mnisi: *rod Makara Hurtowicz z sęła Rybołow (1620)* i *rod Hrymaniewicz z sęła Rybołow (1624)*¹. Należy przypuszczać, że na *pominanije* w supraskim monasterze podały swe zapisy rodziny duchownych z Ryboł. Nazwisko Hrymaniewiczów — w innym brzmieniu Hrymaniewscy — przewija się przez prawie dwa stulecia dziejów parafii rybołowskiej. Autor *Opisanija...* podaje, że w latach sześćdziesiątych XVII wieku cerkiew była otoczona opieką duszpasterską rodziny Hrymaniewskich. Według *Rejestru pogłównego* z 1676 roku, bez podania imienia duchownego, dowiadujemy się, że *swiaszczennik z żoną płacił 10 złotych, a czeladź jego, osób 3 — 6 złotych*².

W osiemnastowiecznych *wizytach dziekańskich*, pod rokiem 1685, wymienia się parocha **Damiana Jarutę Hrymaniewskiego**, który swą ziemię przekazał *Wielebnemu Xiędzu Hrehorowi Jarucie Hrymaniewskiemu*. Jako kolejny duchowny jest wzmiankowany w 1708 r. **o. Jakub Hrymaniewski**, który zmarł 23 kwietnia 1727 roku i został pochowany *przed wielkim ołtarzem* w cerkwi rybołowskiej³. Po śmierci o. Jakuba proboszczem został jego syn **o. Stefan Jaruta Hrymaniewski**, który już w 1714 roku był prezbiterem. Jego staraniem w Ławrze

56. Pierwsza strona testamentu o. Stefana Hrymaniewskiego z 1755 r.

140

Supraskiej do cerkwi w Rybołach zakupiono *Anfologion*⁴. Dnia 3 lutego 1728 roku o. Stefan został mianowany dziekanem podlaskim. Piasłował również godność wizytatora generalnego dekanatu grodzieńskiego. W testamencie spisany 7 grudnia 1755 r. duchowny ten nic nie wspomina o rodzinie ani potomstwie, z czego można wnioskować, że żył w celibacie. Prosił jedynie swoich następców o modlitwy za niego i jego rodziców.

O. Stefan Hrymaniewski utrzymywał bliskie kontakty z hierarchią i duchowieństwem Cerkwi unickiej. Tą drogą otrzymywał informacje o ważniejszych wydarzeniach w Cerkwi, niektóre z nich wpisując na karty ksiąg metrykalnych. Był człowiekiem świadomym swego powołania i roli, jaką odgrywał w Cerkwi unickiej. Z zachowanych dokumentów wynika, że niezbyt przychylnie ustosunkowywał się do prawosławnych. Szczególnie jaskrawo wystąpiło to w 1755 r. podczas najazdów na cerkwie prawosławne w Folwarkach Wielkich i Potoce. Relacje z tych wydarzeń o. Hrymaniewskiego warto tu przytoczyć w całości: *Roku 1755 dnia 17 maia w dzien Prepołowienia Praznika. Ja x Stefan Hrymaniewski Jaruta Dziekan Podlaski P[aroch] Rybołowski zaiechałem cerkiew Potocką Syzmatycką in prezencia Sociuszow W.O. Jana Herminowicza P[arocha] Nowowolskiego y Wielebnego Ojca Pawła Bielawskiego P[arocha] Puchłowskiego y Jana Hołubowskiego pisarza zamku Zabłudowskiego y J[ejmo]sci Pana Bieleckiego Administratora Małyńskiego na ten czas będącego w Małyńce za dzierzawcy J[ejmo]sci Pana Jana Bobińskiego czesnika Zakromczyskiego dzierzawcy hrabstwa Zabłudowskiego y przy Zgromadzeniu Pospółstwa z Różnych wiosek*⁵.

*Roku 1755 dnia 30 lipca v. stilo we wsi Folwarkach hrabstwie Zabłudowskim w dobrach Mayburskich Sluckich w dzien Naswieszey Pany Bolesney zaiechałem cerkiew dyzunicką na Instancio utsciwych Jakona Kowalewskiego y syna jego Antoniego Kowalewskiego z moimi sociuszami. Ja X[iądz] Stefan Hrymaniewski Dziekan Podlaski Paroch Rybołowski z Wielebnym Xiędzem Janem Hereminowiczem Parochem Nowowolskim y Wielebnym Oycem Pawłem Bielawskim Parochem Puchłowskim*⁶. Znamienne, że uczestniczący w najeździe Antoni Kowalewski został niebawem wyświęcony. Dziekan o. Stefan Hrymaniew-

ski mianował go parochem *Wielko Folwarskim*, gdyż w zapisie metrycznym o chrzcie dziecka z Wojszek w 1757 r. o. Kowalewski podpisuje się *parochem Wielko-Folwarskim*.

Kiedy 11 marca 1757 roku o. S. Hrymaniewski spoczął w pokoju, **o. Antoni Kowalewski** otrzymał posadę parocha rybołowskiego. W sierpniu tegoż roku w księdze metrykalnej widnieje już jego podpis *paroch Rybołowski*⁷. Po pięcioletnim pobycie w Rybołach o. Antoni przeniósł się do Kożan, zaś proboszcz kożański **o. Paweł Więcki** objął parafię rybołowską. Będąc parochem rybołowskim o. Paweł pełnił jednocześnie funkcję poddziekana podlaskiego. Zmarł w Rybołach w 1772 r. Po nim przez pół roku obowiązki duszpasterskie w Rybołach pełnił zięć zmarłego proboszcza **o. M. Herminowicz**, wikariusz parafii Nowa Wola.

Zgodnie z *wizytą dziekańską* z 1773 roku, *przy tej cerkwi* [tzn. w Rybołach — G. S. i D. F.] *jest aktualnym parochem ks. Antoni Apanowicz, poddziekana Podlaski, prezentowany od Jej O (...) Pani Branickiej kasztelanowej Krakowskiej 15 Augusta 1772 roku w Białym Stoku. Instalowany od Jego Wielbności księdza metropolity Wołłokowicza arcybiskupa 24 Novembra 1772 roku w Warszawie. Który to ksiądz jest trzeźwy, przykładowy. Kolejne wizytacje podają podobną opinię o proboszczu parafii*⁸. Ojciec Antoni zmarł 17 sierpnia 1779 r. i został pochowany w cerkwi po prawej stronie *Wielkiego Ołtarza*. Wizytacja z 1780 r. donosi już o nowym parochu **o. Mikołaju Zimnochowskim**: *stateczny, trzeźwy. Skargi żadnej nie było. Po rocznym pobycie w Rybołach o. Mikołaj umarł w dwudziestym siódmym roku życia (17 listopada 1780 r.) i został pogrzebiony przy dziesięciu kapłanach w cerkwi Rybołowskiej*.

Czasowo, od grudnia 1780 r. do sierpnia 1781 r., obowiązki duszpasterskie pełnił **o. Szymon Goleniewicz**. Wizytacja dziekańska z 1782 r. odnotowała, że *przy tej cerkwi jest ksiądz Michał Żołcewicz, prezentowany od JO Branickiej, za administracją do dalszej woli zwierzchności*. Dekret nominacyjny na parocha cerkwi w Rybołach **o. Michał Żołcewicz (Zołowicz)** otrzymał 8 lipca 1783 r.⁹ Wizytacja z 1785 roku podała zalecenia, że *budynki [...], przysposobiwszy materiałów ma reperować*. Natomiast wizytacja z 1788 r. konkluduje: *przy tej cer-*

kwi jest aktualnym parochem ks. Michał Żółcewicz, który jest nauk pomiernych, trzeźwy obowiązków swych pilnujący, skargi na niego żadnej nie było. Jednak następnego roku w księdze metrykalnej nie spotykamy już podpisu miejscowego proboszcza, a przy wpisach udzielonych posług widnieją podpisy następujących duchownych: księdza Jakuba Miskiewicza parocha cerkwi topolańskiej, ks. Antoniego Snarskiego administratora cerkwi dereczyńskiej, ks. Łukasza Janucewicza prowincjała goleniewskiego i ks. Szymona Holeniewicza administratora kochańskiego.

W 1790 roku do Ryboł przybył z Jałówki **o. Józef Krasowski**, organizator budowy nowej cerkwi. Jako zapobiegliwy gospodarz dbał również o kondycję budynków gospodarczych. Zmarł 25 marca 1821 roku, mając lat 55. Po nim, zwolnioną placówkę objął **o. Michał Krasowski**. Duchowny ten przyczynił się do rozwoju gospodarczego parafii, zakładając przy plebanii wzorowy sad owocowy. Zmarł w 1821 roku. Przez kilka następnych miesięcy obowiązki duszpasterskie pełnił *wikary tymczasowy* cerkwi rybołowskiej **o. Dominik Zabiellowicz**. W dniu 7 lutego 1822 roku z Rajska do Ryboł przeniesiony został **o. Lew Markiewicz**. Wybitny duchowny w 1847 r. otrzymał godność *sobornego protojereja*, a w dwa lata później odznaczony został złotym krzyżem kapłańskim. Arcybiskup Józef Siemaszko, inicjator połączenia Cerkwi unickiej z prawosławną, w roku 1845 mianował go dziekanem bielskim (*blagoczinnym*). Ojciec Lew Markiewicz, jakoby nie czując się na siłach sprostać wymaganiom metropolity Siemaszko, odmówił przyjęcia godności dziekana. W rzeczy samej, demonstrując swoją lojalność, pozostał on w głębi duszy zwolennikiem unickiej idei Józefa Kuncewicza, którego obrał za patrona wybudowanej przez siebie cerkwi w Pawłach. W niej też został w 1858 roku pochowany¹⁰.

W wersji drukowanej zachował się raport *protojereja* Lwa Markiewicza z 15 stycznia 1853 roku, przekazany dla władz zwierzchnich, w którym jest mowa *o niskiej moralności parafian*. Odpowiedź metropolity Józefa Siemaszki była bardzo prostolinijna, stwierdzająca, że za moralny poziom swoich parafian odpowiedzialny jest on sam, gdyż kierował parafią przez dziesiątki lat¹¹. Z czasów duszpasterstwa o. Markiewicza w cerkwi w Rybołach pozostał dzwon, który po dzień dzi-

siejszy wzywa wiernych na nabożeństwa. Napis na nim brzmi: *Odlął Wincenty Włodkowski w Ruzaney Roku 1832. Ten dzwon sprawiony kosztem x[iędza] Leona Markiewicza, Dziekana Dekanatu Białostockiego, Deputata Duchownego, Celniejszych Dziel Proboszcza Cerkwi Rzymsko-Unińskiej Rybołowskiej.* Podczas długoletniego pobytu w Rybołach o. Lew Markiewicz utrzymywał wikariuszy, którymi byli księża: **o. Józef Milewski** (1822-1823), **o. Antoni Kalinowski** (1823-1825) i **o. Cyryl Kasprowicz** (1825-1826). Obowiązki wikariusza następnie sprawował **o. Jan Knyszyński** (1840-1844), a w latach 1844-1850 **o. Bazyli Wysiekiński**. Przez okres następných sześciu lat jako wikariusz figurował **o. Grzegorz Jankowski**

57. Nagrobek na mogile Anny z Kuźmińskich (1834-1888), żony o. Ioana Głowackiego

(1851-1857). Ostatnim wikariuszem o. Markiewicza i parafii Ryboły był **o. Józef Horaczko** (1857-1859). Swój żywot zakończył on 12 marca 1864 roku jako kapłan w stanie spoczynku i pochowany został obok żony na cmentarzu parafialnym w Rybołach. W swoim testamencie ofiarował 100 rubli na *wypominki*. Procenty z tej sumy były pobierane przez kler jeszcze w latach dziewięćdziesiątych XIX w.¹²

Po śmierci o. Lwa Markiewicza, w 1859 roku proboszczem mianowany został **o. Grigorij Kudrycki**. W 1867 r. duchowny ten przekazał *Anfologion* z 1714 r. i *Triod' postnuju* z początku XVIII w. do Biblio-

teki Publicznej w Wilnie¹³. Po dziesięciu latach pobytu w Rybołach o. Grzegorz Kudrycki wyjechał do Grodna, gdzie do czasu śmierci w 1903 r. był proboszczem katedry biskupiej¹⁴.

Następny proboszcz rybołowski, **o. Joan Gołowacki**, na to stanowisko został mianowany 27 września 1869 r. jako protegowany generałgubernatora Aleksandra Lwowicza Potapowa. Poprzednio duchowny ten był proboszczem w Jałówce. W latach siedemdziesiątych nowy proboszcz był inicjatorem budowy cerkwi cmentarnej (1874-1875) i parafialnej (1875-1879) oraz gorącym propagatorem kultury i oświaty na terenie swej duszpasterskiej placówki. Za jego czasów w każdej wsi, należącej do parafii, otwarto szkoły *gramoty*.

Dwudziestoletni okres pracy o. Gołowackiego w Rybołach obfitował w wiele ciężkich i tragicznych wydarzeń. Zniesienie poddaństwa w roku 1861 przyniosło zmianę struktury socjalno-ekonomicznej wsi. Nie pozostało to bez wpływu na pracę proboszcza z wiernymi, która musiała uwzględnić tworzenie się nowej mentalności na wsi. W roku 1876 pożar zniszczył wszystkie budynki gospodarcze parafii, które o. Gołowacki musiał odbudować własnym sumptem. Jednakże najcięższym ciosem dla duchownego była tragiczna śmierć *matuszki*, którą poniosła w czasie młocki 22 stycznia 1888 r.¹⁵ Przeniesiony w stan spoczynku, zmarł 18 października 1890 roku i pochowany został w rodzinnym grobowcu na cmentarzu parafialnym po prawej stronie cerkwi cmentarnej.

Dnia 18 sierpnia 1889 roku proboszczem parafii rybołowskiej został **o. Julian Michałowski**. Oprócz podnoszenia oświaty na wsi, z całą stanowczością dążył do podniesienia kultury duchowej¹⁶. Konsekwentnie walczył z plagą pijaństwa, inicjując zamykanie na terenie swej parafii wszystkich karczem. Przy cerkwi, 1 grudnia 1890 r. założył bractwo, które pobudziło życie religijne parafian. Ojcu Michałowskiemu parafia zawdzięcza wybudowanie w latach 1905-1906 istniejącej do dziś plebanii. Duchowny ten zmarł 21 stycznia 1908 r. i pochowany został obok prezbiterium cerkwi parafialnej w Rybołach.

Ojciec Mikołaj Krukowski w swym *Opisaniju...* spośród duszpastarzy rybołowskich wyróżnia szczególnie duchownych: Michałowskiego i Kudryckiego. Podkreśla przy tym, zasługujący na uznanie, ich indywidualizm.

**58. o. Kirył Zajc, pierwszy
duchowny po powrocie z bie-
żeństwa**

Następcą o. Michałowskiego był **o. Andrej Szpakowski**, który w swej pracy szczególnie zwracał uwagę na śpiew cerkiewny. Po siedmiu latach pobytu w Rybołach, w sierpniu 1915 r. udał się razem z parafianami w *bieżeństwo* w głąb Rosji. Do Ryboł już nie powrócił.

Pierwsi *bieżeńcy*, po długim okresie tułaczki, poczęli wracać w rodzinne strony w 1918 roku. Dlatego też już 20 września 1918 roku parafię rybołowską objął **o. Kirył Zajc**. Na niego spadła cała trudność organizowania życia religijnego i parafialnego, nie tylko wśród swoich wiernych. Parafianie rozpoczynając nowe życie musieli zaczynać od wybudowania *ziemlanek*, od karczowania zapuszczonych zagonów. Nie było czym orać, nie było czego siać. Głód i epidemia tyfusu dziesiątkowały ludność.

W niepodległej Polsce zmieniła się sytuacja prawna Cerkwi Prawosławnej. Cerkiew w Rybołach uzyskiwała możliwość posiadania statusu parafii, natomiast odmówiono tego parafiom w Kożanach i Puchłach. Tamtejsi parafianie z konieczności musieli wejść w skład etatowej parafii rybołowskiej. Borykając się z różnymi trudnościami, o. Cyryl Zajc dotrwał do 1922 roku, po czym wyjechał do rodzinnej Łotwy. Po nim na krótko administratorem był **o. Wiktor Ralcewicz** (październik-listopad 1922 roku). Niezatwierdzony przez władze administracyjne musiał wyjechać, a parafię dnia 22 listopada tegoż roku przejął **o. Andrej Turowski**. Nowy duchowny był tu przez trzy lata i wiele wysiłku włożył w podniesieniu poziomu śpiewu cerkiewnego. W 1925 roku wyjechał do Milejczyc, a w Rybołach przez kilka miesięcy obowiązki duszpasterskie pełnił **hieromnich Mitrofan Bielewicz** (12 kwiecień — 15 sierpień 1925). Przez następne trzy lata proboszczem w Rybołach pozostawał **o. Joachim Leszczyński** (22 lipiec 1925 — 10 lipiec 1928), który zachował po sobie pamięć dobrego kaznodziei. Z Ryboł przeniesiony został na stanowisko proboszcza i zastępcy dziekana do Bytenia w powiecie słonimskim¹⁷. Następnie nominację do Ryboł otrzymał proboszcz parafii mielnickiej, **o. Michał Wiertelnikow**, zaś do Mielnika został skierowany rektor filii w Kopciówce ks. Mikołaj Krukowski¹⁸.

Jednak już we wrześniu 1928 roku do Ryboł zjechał **o. Mikołaj Krukowski**. Będąc przez 24 lata proboszczem parafii (1 wrzesień 1928 — 7 czerwiec 1952) doświadczył wiele trudności, związanych z niestabilnością okresu międzywojennego, a także propagandą zwolenników sekty grzybowskiej¹⁹. Wybuch II wojny światowej, rządy radzieckie i niemieckie, zdeorganizowały życie parafialne. Budynki parafialne zostały zabrane na potrzeby władz okupacyjnych. Po zakończeniu wojny trudności mieszkaniowe w dalszym ciągu doskwierały, a nowa władza państwowa daleko ingerowała w życie parafialne, dążąc do wyrugowania religii z życia ludności. W tak skomplikowanej sytuacji niezmierną zasługą było napisanie z wielkim nakładem siły i pracy *Opisanija Rybołowskiego Prichoda za dwuchsotletnij pieriod*. Trzy oprawne manuskrypty, z których pierwszy zawiera 400 stron, drugi — 395, a trzeci — 92 strony. Cenne to, godne uwagi dzieło. *Opisanije...* obejmuje

59, 60. o. Mikołaj Krukowski z Radą Parafialną (wyżej) i chórem cerkiewnym

dzieje 200 lat (1751-1951). Wykorzystano w niej stare dokumenty z archiwum cerkiewnego, zapisy wizytacji dziekańskich (1751-1822), księgi metrykalne oraz księgi różnych zaleceń i zarządzeń rządowych kochańskiej cerkwi (1814-1835), a także inne dokumenty z XVIII i XIX wieku. Wspomniane *Opisanije...* jest niezmiernie cennym źródłem informacji o parafii, a także znakomitym informatorem dla kolejnych duszpasterzy.

Po powołaniu o. Mikołaja Krukowskiego na stanowisko proboszcza parafii Narodzenia NMP w Bielsku Podlaskim i dziekana Okręgu Bielskiego zamienia go dotychczasowy proboszcz tej bielskiej parafii o. **Anatol Kiryk**. W ramach dalszego ruchu służbowego, po trzech latach (7 czerwiec 1952 — 1 sierpień 1955), o. A. Kiryk przeszedł na parafię w Michałowie. Proboszczem rybołowskim został o. **Włodzimierz Doroszkiewicz** (1 sierpień 1955 — 3 maj 1960), który przeprowadził wiele prac przy zabudowaniach parafialnych.

W marcu 1960 r. proboszcz gródeckiej cerkwi, również o. Włodzimierz Doroszkiewicz, przyjął imię zakonne Bazyli i został konsekrowany na biskupa bielskiego i wikariusza Archidiecezji Warszawsko-Bielskiej. Był on stryjecznym bratem proboszcza rybołowskiego i z chwilą opuszczenia Gródka życzeniem jego było, by rozpoczęta tam budowa cerkwi była kontynuowana przez jego imiennika. Ojciec Włodzimierz Doroszkiewicz wyjechał z Ryboł, a wakujące probostwo otrzymał dotychczasowy wikariusz z Narwi o. **Andrzej Filimoniuk**. Przez dwadzieścia siedem lat (4 sierpnia 1960 — 23 marzec 1987) gorliwie pełnił on obowiązki duszpasterskie, po czym na własne żądanie przeniesiony został na stanowisko wikariusza parafii Narodzenia NMP w Bielsku Podlaskim.

Na zwolnioną placówkę, z woli metropolity Bazylego (Doroszkiewicza), został delegowany wikariusz parafii w Siemiatyczach o. **Grzegorz Sosna**, który 13 kwietnia 1987 roku, w Wielki Poniedziałek, zjechał do Ryboł. Godząc się z zaistniałą sytuacją, od pierwszych tygodni aktywnie włączył się do życia parafialnego. Parafianie bardzo życzliwie ustosunkowali się do wszelkich przedsięwzięć związanych z pracami w świątyni, na cmentarzu oraz przy zagospodarowaniu posesji parafialnej. Wszelkie apele duchownego kierowane o pomoc przy tych

pracach zawsze znajdowały pozytywny oddźwięk. Możliwe, że na taki stosunek wpływało i to, że proboszcza odwiedzały osoby z poprzedniej parafii, wyrażając swój ból i żal z rozstania, co mobilizowało rybołowskich parafian i skupiło wokół nowego proboszcza oraz i jego poczynąń.

Opasła *Księga Pamiątkowa*, wypełniona wpisami osób składających wizyty na plebani i w cerkwi rybołowskiej, świadczy o trwających więzach z Siemiatyczami. Na potwierdzenie tego niech posłuży zapis pozostawiony przez osoby piastujące w tym mieście odpowiedzialne stanowiska: *wpis ten jest dowodem szacunku i szczerzej sympatii, jakie w imieniu mieszkańców Siemiatycz przekazuje przedstawicielska grupa Powszechnie Szanowanemu, Zasłużonemu dla Siemiatycz ks. Grzegorzowi Sośnie i Jego Rodzinie. Wpis ten jest także wyrazem otuchy jaką pragniemy natchnąć Gościnnego Gospodarza, czującego niewątpliwie gorycz oderwania od korzeni duszpasterskiej działalności w Siemiatyczach. Wpis ten jest również wyrazem naszego żalu, jaki wynik z faktu możliwości znacznie rzadszego obcowania [...].* Pod datą 30 lipca 1991 r. w *Kronice* znajdujemy podobny zapis: *[...] ks. G. Sosna zniknął nagle z Siemiatycz, ale została po nim pamięć [...].* Pozostawiona dedykacja nie była gołosłowna. W związku z 450-leciem nadania praw miejskich Siemiatyczom, 10 listopada 1992 roku, na uroczystej sesji Rady Miejskiej o. Grzegorz Sosna został nagrodzony okolicznościowym medalem.

Praca w parafii w Rybołach nie miała wyłącznie charakteru duszpasterskiego. Święto znakomitego jubileuszu 1000-lecia chrztu Rusi w 1988 r. dało możliwość uczestniczenia w konferencji naukowej na Uniwersytecie w Londynie. Wizyta w Anglii była poprzedzona wyjazdem w 1987 roku na uroczystości jubileuszowe do Moskwy w składzie delegacji Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Społecznego. W 1992 r. proboszcz wyjeżdżał do Mińska i Połocka na obchody 1000-lecia chrztu Białorusi (992-1992)²⁰.

Kierując się potrzebą poznawania historii swego narodu, na nowym miejscu w Rybołach o. Grzegorz Sosna zaczął coraz więcej publikować swych prac. Zauważyła to redakcja „Przeglądu Prawosławnego” i w 1993 roku uhonorowała nagrodą im. księcia Konstantego Ostrońskiego²¹.

61. o. Grzegorz Sosna

Przy okazji zachodzących w Białorusi zmian, o. Grzegorz uczestniczył w lutym 1993 roku w ogólnobiałoruskiej konferencji historyków w Mińsku²².

W 1995 roku przypadł jubileusz 35-lecia kapłaństwa o. Grzegorza Sosny. Z tej okazji Komisja Zabytków przy Warszawskiej Metropolii Prawosławnej wystąpiła do metropolity z wnioskiem o wyróżnienie duchownego za pracę naukową orderem św. Marii Magdaleny II stopnia.

Przy okazji XV Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Cerkiewnej w Hajnówce, który odbył się w maju 1996 roku, proboszcz rybołow-

ski znalazł się w gronie wyróżnionych złotą odznaką *Zasłużony Białostoczczyźnie*²³. Jakby na podsumowanie 10-letniego okresu pracy w parafii Ryboły, nie tylko duszpasterskiej, ale i społecznej, lokalne władze gminne w czasie parafialnych dożynek 28 września 1997 r. wręczyły dyplom-podziękowanie za *podjęcie badań historycznych nad naszym regionem oraz wspieranie rozwoju kulturowego naszej gminy*.

- 1 *Archeograficzeskij sbornik*, Wilno 1890, t. IX, s. 459.
- 2 Zbiory Czartoryskich, rkps, 1099, k. 842.
- 3 A. Mironowicz, *Księga metrykalna z lat 1752-1767...*, [w:] „Roczniki Humanistyczne”, 1991/2, t. 39/40, z. 7, s. 145.
- 4 F. Dobrianskij, *Opisanije rukopisiej Wilenskoj Publicznoj Biblioteki*, Wilno 1882, s. 261.
- 5 *Opisanije...*, t. II, s. 26-27.
- 6 Tamże, s. 27.
- 7 APR, *Księga Metrykalna 1752-1767*, k. 22.
- 8 *Księga Wizyty dziekańskiej Dekanatu podlaskiego 1773*, s. 104-110.
- 9 *Opisanije dokumentow archiwa zapadnorusskich uniatskich mitropolitow*, S. Peterburg 1907, t. II, nr 2464.
- 10 o. E. Pańko, *Z naszej przeszłości*, [w:] „Wiadomości PAKP”, 1971, nr 3, s. 63-64.
- 11 *Zapiski Iosifa...*, t. II, s. 1076.
- 12 Episkop Iosif, *Grodnienskij kalendar*, cz. I, s. 112.
- 13 *Rukopisnoje otdelenije Wilenskoj Publicznoj Biblioteki*, wyp. I. *Trud P. Gil'ebrandta*, Wilno 1871, s. 44-45; F. Dobrjanskij, *Opisanie rukopisiej Vilenskoj Publicznoj Biblioteki*, Wilno 1882, s. 260-261.
- 14 Nekrolog: *Pamjati prot. Grodnienskogo Kafedralnogo sobora Grigorija Łukicza Kudrickogo*, G.G.V., 1903, nr 46, s. 450-451; swiaszcz. N. Gawarin, *Słowo, proizniesiennoje wmiesto priczastna za liturgijej pri pogrebenii o. prot. G. L. Kudrickago*, G.E.V., 1904, nr 46, s. 451-452; G.G.V., 1903, nr 43; „Wilenski Kalendar”, 1904, s. 372-373.
- 15 swiaszcz. G. Sosnowskij, *Pouczenie pri wynosie tiela żeny swiaszczennika Rybołowskoj cerkwi Ioanna Gołowackogo — Leonily Lwowny Gołowackoj*, L.E.V., 1888, nr 7, s. 55-56.
- 16 L.E.V., 1895, s. 237.
- 17 „Wiadomości Kościoła Prawosławnego”, 1928, nr 15, s. 2.
- 18 Tamże.
- 19 o. G. Sosna, *Kościół Prawosławny na Białostoczczyźnie 1928-1939. Wybór dokumentów*, Ryboły 1991, s. 41-42.
- 20 *Bielaruś — tysiacza hadou prawaslawuja*, „Czasopis”, 1992, nr 11, s. 8-9.
- 21 A. Radziukiewicz, *Nagrody „Przeglądu Prawosławnego”*, „Kurier Poranny”, 1993, nr 24, s. 5; tenże, *Architekt i historycy laureatami*, „Przegląd Prawo-

- ślawny”, 1993, nr 2, s. 2; tenże, *Pod wiatr*, „Przegląd Prawosławny”, 1993, nr 4, s. 13-14.
- ²² A. Mironowicz, *Nad historią Białorusi*, „Przegląd Prawosławny”, 1993, nr 2, s. 2.
- ²³ A. Łabanow, *W jubileuszowym nastroju, XV MFMC*, „Gazeta Współczesna”, 1996, nr 98, s. 3. M. Wauraniuk, *Dziesięć hadou u Rybalech*, „Niwa”, 1997, nr 16, s. 1, 9.

Psalmiści

Od najdawniejszych czasów w parafii byli rejestrowani psalmiści, na przestrzeni dziejów różnie nazywani: *diak (dziak)*, *diaczok*, *psalomszczyk*. Niezależnie od terminologii, zadania ich zawsze były te same — pomoc dla kapłana w nabożeństwie i w parafii.

W zachowanych *wizytach* cerkwi rybołowskiej z okresu unickiego czytamy: [...] *szkoła parochialna przez dziaka czasami utrzymuje się [...]*¹. Natomiast dwadzieścia lat później zapisano: [...] *dziak przy cerkwi Rybołowskiej zawsze utrzymuje się. Funduszu na jego utrzymanie nie ma. Przewielebny J. X. Paroch utrzymuje pomienionego Dziaka na swoim stole i prócz akcydensu parafialnego pewne kwantum onemu z siebie dopłaca*².

Podobne źródło, z późniejszą datą, informuje: *Paroch utrzymuje przy cerkwi Dziaka i Dziada, którzy utrzymują się z tegoż funduszu, co sam paroch, zostają w swym obowiązku od lat już kilku, są ludźmi wolnemi i prócz Duchownych w żadne inne skazki niezapisane*³. We wspomnianych *wizytach* nie wymienia się z imienia i nazwiska osoby pełniącej funkcję *dziaka*. Za to wśród mieszkańców uroczysko nieopodal dawnej lokalizacji cerkwi nazywane jest *D'iakowka*. To określenie sugeruje, że proboszcz wydzielił z ogólnego funduszu cerkiewnego grunta na potrzeby osoby pełniącej taką funkcję w parafii.

Z chwilą powrotu unitów do Cerkwi Prawosławnej, osoby piastujące stanowisko psalmisty były wpisywane do formularza służbowego.

Według najwcześniejszych z zachowanych *Klirowych Wiedomosti* psalmistą był Bazyli Sulzyc, który rozpoczął pracę w parafii Ryboły w 1847 roku i przebywał tutaj do końca życia, tj. do 30 października 1862 r.⁴

Kolejni psalmiści, to: Celestyn Sawicki (2 listopad 1862 — kwiecień 1872), Józef Rafałowicz (11 kwiecień 1877 — sierpień 1879/), Józef Swidninowicz, który rozpoczął pracę 24 sierpnia 1879 r., i przebywał aż do chwili zgonu 4 grudnia 1891 r.⁵ Następni psalmiści, to: Mikołaj Kadłubowski (18 grudzień 1891 — 24 sierpień 1893), Antoni Dołbieński (24 sierpień 1893 — 27 luty 1901), o. Mikołaj Skorkowski (10 kwiecień 1901 — 17 grudzień 1905). Diakon Teodor Tichonow był mianowany 11 marca 1906 r., a 29 czerwca 1907 r. wyświęcony — przebywał w Rybołach do 2 listopada 1911 r. Na krótko przebywał w Rybołach diakon Jeremiasz Andruszkiewicz (1 grudzień 1911 — 11 stycznia 1912), później Anatol Kasperski (styczeń 1912 — 15 styczeń 1914) i Teofil Chotimski, dzieląc losy ewakuowanych w sierpniu 1915 roku.

Po powrocie z *bieżeństwa* funkcję psalmisty początkowo pełnił mieszkaniec Ryboł Mikołaj Łukjaniuk (1921). Następnie nominację władz duchownych posiadali: Roman Niczyporuk (1921 — 1 kwiecień 1924), Teodor Klimiuk (29 kwiecień 1924 — 9 wrzesień 1924), Wiktor Sulima (9 wrzesień 1924 — 4 sierpień 1932), Mikołaj Sosnowski (15 lipiec 1932 — grudzień 1940).

W okresie międzywojennym w parafii Ryboły istniał etat drugiego psalmisty. Na tym stanowisku były następujące osoby: Mikołaj Kozicki (23 czerwiec 1927 — 4 sierpień 1928), diakon Jerzy Onacik (4 sierpień 1928 — 28 kwiecień 1929), Tatiana Sofronienko (12 czerwiec 1929 — 1 maj 1930), Włodzimierz Odelski (1 maj 1930 — 18 kwiecień 1931), Konstanty Arciszewski (1 maj 1931 — 1 czerwiec 1931), Michał Kuczerawij (1 czerwiec 1931 — 16 lipiec 1934), Sergiusz Ranżew (16 lipiec 1934 — 7 luty 1935), diakon Łukasz Janowicz (7 luty 1935 — luty 1936), Alipiusz Nieswiedow (25 luty 1936 — 13 październik 1937), Michał Lessicz (13 październik 1937 — grudzień 1937), Teognost Punder (1 styczeń 1938 — 8 marzec 1938) i Teodor Czystowski (8 marzec 1938 — 13 luty 1939).

W ciągu dwunastu lat na etacie drugiego psalmisty było 13 osób. Autor *Opisanija...* stwierdza o *nienormalności* w pracy parafii drugie-

go psalmisty. Częste nominacje, kandydaci nie zawsze stojący na wysokości swego zadania, to wszystko stwarzało uciążliwe sytuacje w życiu parafialnym.

Po odejściu psalmisty Mikołaja Sosnowskiego w grudniu 1940 roku, obowiązki psalmisty podjęła się wypełniać mieszkanka wsi Ryboły Maria Supruniuk. Z wielkim dostojenstwem, jak stwierdza ówczesny proboszcz, wywiązywała się z powierzonego zadania.

Dnia 15 września 1941 roku nominację otrzymał syn proboszcza parafii Ryboły Wiktor Krukowski. Był on na tym stanowisku do 1 grudnia 1950 roku. Po nim funkcję psalmisty pełnili w kolejności: Andrzej Gordycki (27 lipiec 1951 — 1952), o. Michał Liborski (3.10.1952 — 15 marzec 1963), Tadeusz Samojlik (29 kwiecień 1963 — 1 luty 1986 st. sp.), Eugeniusz Iwaniuk (24 kwiecień 1986 — 25 marzec 1988), Sławomir Awksientijuk (31 maj 1988 — 6 wrzesień 1994) i Jan Bur-nos (14 listopad 1994 — sierpień 1998).

Istniejący od dawna w Rybołach męski zespół śpiewaczy *Chłopcy-Rybołowcy* został objęty opieką dyrygenstwa przez psalmistę Jana Bur-nosa⁶. Gminny Ośrodek Kultury z Zabłudowiu zaakceptował to, a proboszcz parafii wyraził zgodę z nadzieją uzupełnienia chóru cerkiewnego przez uczestników tego zespołu.

W 1998 roku obowiązki psalmisty parafii rybołowskiej objął Adam Bartoszewicz.

¹ APR, Wizyta generalna z dn. 26 września 1784 r.

² Tamże, Wizyta generalna z dn. 4 listopada 1804 r.

³ Tamże, Wizyta generalna z dn. 20 września 1818 r.

⁴ Tamże, *Klirowaja Wiedomost'*, 1848. Bazyli Sulżyc został pochowany przy cerkwi w Pawłach, podobnie jak jego proboszcz o. Lew Markiewicz, pochowany pod ołtarzem.

⁵ Nekrolog: L.E.V., 1891, nr 50, s. 416.

⁶ A. Czachuha, *Dzie ź wy*, „Chłopcy-rybałowcy”?..., „Niwa”, 1994, nr 52, s. 1, 8.

⁷ Autor wydał książeczkę: *Maja ziarnla. Pieśni Mikalaja Ihnatiuka*. Zapis, transkrypcja i opracowanie Stefan Kopa. Białystok 1991, 20 pieśni.

⁸ M. Hryniewicki, J. Nachiło, *Śpiewacy z Ryboł*, „Kurier Poranny”, 1998, nr 256, s. 4.

⁹ J. Łabyncau, *Za rakoju Narwaj stali*, „Hołas Radzimy”, 1997, nr 46, s. 6.

Opiekunowie cerkwi (starostowie)

Najwcześniejsza wzmianka dotycząca starosty cerkiewnego pochodzi z I poł. XIX wieku. Był nim mieszkaniec wsi Ryboły Artemiusz Borowski (8 sierpień 1845 — 1848). Według *Klirowych Wiedomości* stanowisko opiekuna cerkiewnego piastowali następujący mieszkańcy wsi Ryboły: Damian Borowski (1848-1857), Roman Michaluk-Leśniczuk-Leśnik (25 marzec 1857 — 18 sierpień 1877), oficer rezerwy ze wsi Ploski Michał Iwaniuk (18 sierpień 1877 — 18 maj 1885), Maksym Aleksiejuk (8 maj 1885 — 7 sierpień 1888), oficer rezerwy ze wsi Wojszki Jakub Maksymiuk, nagrodzony 4 listopada 1900 r. *Pochwalnym Listom* (7 sierpień 1888 — 26 lipiec 1905), Piotr Leśnik (26 czerwiec 1905 — 1914).

W przededniu wybuchu I wojny światowej obrano na opiekuna cerkiewnego Bazylego Pawluczuka, który przez okres *bieżeństwa* formalnie pozostawał przy tej funkcji (1914-1918). Po powrocie z uchodźstwa opiekunami byli Michał Ignatiuk (2 listopad 1920 — 2 listopad 1923), ze wsi Wojszki Jan Laszewski (2 listopad 1923 — 28 styczeń 1930), Józef Charytoniuk (28 styczeń 1930 — 18 listopad 1933) i Grzegorz Stepaniuk, który w 1937 roku został nagrodzony *Pochwalnym Listom*. Ten ostatni był opiekunem cerkiewnym od końca II Rzeczypospolitej aż do początków PRL (1933-1957). Po nim opiekunami cer-

62. Kler parafialny oraz przedstawiciele Rady, Opiekunstwa i Bractwa cerkiewnego 28 marca 1999 r.

kiewnymi byli: Jefimiusz Andrzejuk (1957-1977), nagrodzony w 1975 roku *Błogosłówną Gramotą*, Włodzimierz Fiedoruk (1977-1983) oraz mieszkaniec wsi Pawły Mikołaj Sadowski (1983-1999). Od marca 1999 roku godność starosty piastuje Jan Opaliński z Ryboł.

